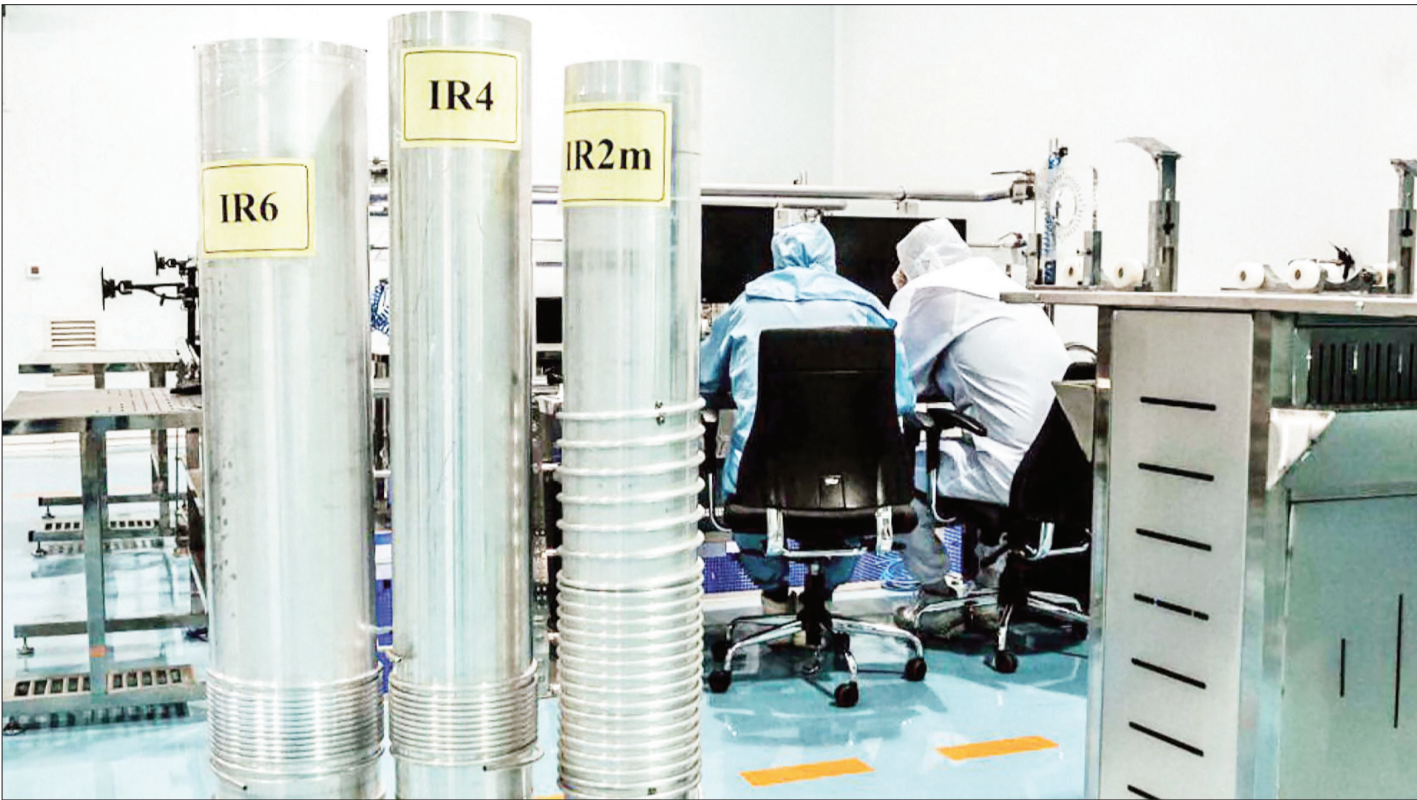

کارشناسان از لزوم کاهش تعهدات حداکثری برای خنثی کردن فشار حداکثری می‌گویند اما ...

دولت گام پنجم را جدی می‌گیرد؟

چند روزی تا گام پنجم ایران در مسیر کاهش تعهدات خود در برجام باقی نمانده، گام‌هایی که قرار است تا جایی پیش برود که سطوح تعهدات و امتیازات ایران را در این توافق یکسان کند. نه تنها کارشناسان منتقد که مدافعان و مجربان برجام هم معتقدند این اتفاق تاکنون رخ نداده، یعنی تعهدات ایران همچنان بسیار بیشتر از امتیازاتی است که در برجام برای کشور وجود دارد. این البته در شرایطی است که اگر امید برداشته شدن تحریم‌های تسلیحاتی در اکتبر ۲۰۲۰ راه کناری بگذاریم، همان طور که سیدعباس عراقچی پیش‌تر گفته بود، سود ایران در توافق هسته‌ای به صفر میل کرده و تقریباً در مقابل سود صفر، بخش عمده‌ای از تعهداتش پابرجاست و قاعدتاً از همین منظر هم هست که روز گذشته محمدجواد ظریف در توییت خود نوشت: «تنها راهی که سه کشور اروپایی و اتحادیه اروپا می‌توانند برجام را حفظ کنند این است که موضع گیری ظاهری را متوقف و اجرای تعهدات خود را آغاز کنند.»

در این میان چهار گامی که در اردیبهشت (کنار گذاشتن محدودیت‌های نگهداری ذخایر اورانیوم غنی‌شده و آب سنگین)، تیرماه (عبور از محدودیت غنی‌سازی اورانیوم ۳/۶۷ درصد)، شهریورماه (گسترش تحقیق و توسعه هسته‌ای سازمان انرژی اتمی) و نهایتاً در آبان ماه (گازدهی در فرود و پورسانت‌های سانتریفیوژهای نسل جدید) برداشته شد از دیدگاه کارشناسان اولاد در حد و حدودهایی نبود که تأثیری بر رفتار طرف مقابل بگذارد و ثانیاً آنقدر جدی نبود که بتواند سطح مهمی از تعهدات ایران را در برجام بکاهد، علاوه بر این دو حاشیه مهم دیگر هم کارشناسان و منتقدان رفتار دولت به این گام‌های چهارگانه می‌زنند که در جای خود قابل تأمل است. اولین موضوع در خصوص نحوه شکستن خطوط قرمز برجام است که در این گام‌ها انجام شده. آنچنان که از اخبار و تحلیل‌های مشخص است وقتی برای ایران مثال سقف غنی‌سازی ۳/۶۷٪ را معتبر ندانست و از آن عبور کرد، حدود تجاوز بسیار اندکی داشت، یعنی چندصد درصد از چهار درصد عبور کرد و لذا از دید بسیاری از کارشناسان این عبور در عمل تفاوتی با عبور نکردن و پایبندی به محدودیت‌های برجام نداشت، از این رو صادر کننده پیام ترازول داخلی و عدم جدیت به اروپایی‌ها بود.

دومین مورد هم دربارۀ اظهار نظرها و واکنش‌هایی است که مسئولان دولت درباره عملکرد هسته‌ای خود دارند. برای مثال وقتی سخنگوی سازمان انرژی اتمی پس از گام کاهنده ایران در زمینه سقف غنی‌سازی اورانیوم، اعلام می‌کند ایران نیازی به تولید سوخت ۲۰ درصد ندارد، به اصطلاح خودش پنبه گام کاهنده را زده و اساساً اعتبار اقدام ایران را ساقط کرده است. حالا اما در آستانه گام پنجم کاهش تعهدات در برجام، دو نظر متفاوت در کشور وجود دارد که یکی ایده حداقلی در خصوص اقدامات آتی ایران دارد و یکی ایده اقدامات سطوح بالاتر، البته هر کدام از این دو براساس تحلیل‌هایی این‌گونه نظر می‌دهند. حاضران در گروه اول که برخی حامیان دولت را شامل می‌شوند می‌گویند ایران هر آن ممکن است میانجی‌گری‌های ژاپن یا حتی فرانسه یا ائتلاف این دو نتیجه‌بخش و با توفیق در سرایت خارجی، نیازی نباشد ایران بیش از این نسبت به کاهش تعهدات خود اقدام کند، علاوه بر این معتقدند یک اقدام جدی در این روزها می‌تواند میز مذاکره را به هم بریزد و امکان توافق را کاهش دهد. این گروه البته مستندات جالب‌تری هم برای استدلال خود می‌آورند. آنها این روزها به خروج مایک پمپئو از وزارت امور خارجه آمریکا دل بسته‌اند و امیدوارند با رفتن او از کاخ سفید، ترامپ هم از خر شیطان

حسین آبنیکی، معاون سابق سازمان انرژی اتمی:

باید گام پنجم را محکم‌تر از قبل برداریم

غریبی‌ها را وادار کند تحریم‌ها را بردارند چندان موثر نبوده و از این حیث باید فشارهای بعدی را موثرتر اعمال کنیم و گام‌ها را محکم‌تر برداریم.»

معاون سابق سازمان انرژی اتمی در ارزیابی گام‌های قبلی ایران در کاهش تعهدات هسته‌ای گفت: «هم انتخاب گام‌ها خوب نبود و می‌شد گام‌های بهتری برداشت و هم در اجرا می‌شد خیلی بهتر عمل کرد.»

وی با بیان آنکه ما می‌توانستیم و می‌توانیم سریع‌تر عمل کنیم و بهتر کار را جلو ببریم، خاطر نشان کرد: «اصل اینکه این گام‌ها برداشته شد اتفاق مثبتی بود که بعد از چند سال بی‌عملی و عدم اقدام موثر رقم می‌خورد. هرچند این اقدامات از لحاظ طراحی مناسب نبود و متناسب با وضعیت مذاکرات و عدم انجام تعهدات به‌شمار نمی‌آمد و به‌لحاظ اجرا ضعف‌ها و ناکارآمدی‌هایی داشت.» آبنیکی این اتفاق را عامل ارسال پیغام ضعف به طرف مقابل توصیف کرد و گفت: «همین باعث شد طرف اروپایی عکس‌العمل قاطع و روشنی نشان ندهد.»

این کارشناس مسائل هسته‌ای تصریح کرد: «تا موقعی که طرف غربی وارد اجرای تعهدات خود شود و حقوق ما را به‌خصوص در حوزه اقتصادی به رسمیت بشناسد و تعهدات خود را اجرا کند، این مسیر ادامه خواهد داشت.»

آنها خواهد داشت.» آبنیکی گفت: «این تبعات هم باید شامل بازرسی‌های آژانس باشد و هم باید ما در حوزه فنی اقدامات گام‌های جدی‌تری را نسبت به گام‌های قبلی برداریم؛ ضمناً طرف اروپایی را مطمئن کنیم اگر اقدامات مناسب نداشته باشند علاوه بر گام پنجم که گام محکمی خواهد بود در صورت لزوم گام‌های بعدی را هم محکم‌تر برمی‌داریم و این روند تا انتها ادامه خواهد داشت.»

وی درخصوص تأثیر اغتشاشات آبان‌ماه بر گام پنجم کاهش تعهدات هسته‌ای ایران نیز خاطرنشان کرد: «مردم در احقاق حقوق هسته‌ای خود و در اینکه تحریم‌ها باید برداشته شوند، تردیدی ندارند.»

اگر هم اعتراضاتی صورت گرفته، بخشی به‌دلیل عدم توجیه مردم در بحث بنزین بود و بخشی هم به جهت این بود که طرف خارجی یک عده قبلی را تحریک کرده و اقداماتی را داخل کشور سروسامان داد تا ابزار فشاری روی ایران، افکار عمومی و سیاست خارجی ما باشد.»

این کارشناس مسائل سیاسی توضیح داد: «اتفاق همین مردمی که نسبت به گرانی و مشکلات اعتراض دارند، بخشی از این وضعیت را حاصل ناکارآمدی دولت‌نردان می‌دانند که باید اصلاح شود.» آبنیکی تصریح کرد: «راه چاره آن نیست که ما در پی این حوادث کوتاه بایسیم و عقب‌نشینی کنیم و گام پنجم را خفیف برداریم. گام‌های ما تاکنون در اینکه

حسین آبنیکی، معاون سابق سازمان انرژی اتمی با اشاره به قرار گرفتن در آستانه پنجمین گام ایران در مسیر کاهش تعهدات هسته‌ای به «فرهنگستان» گفت: «اگرچه ما گام‌های قبلی را بی‌دری برداشتیم ولی به نظر می‌رسد این گام‌ها می‌توانست قوی‌تر و مستحکم‌تر باشد تا طرف اروپایی یک پیام واضح‌تر و روشن‌تری را دریافت کند.»

وی با بیان آنکه در پی گام‌های قبلی عکس‌العمل چندانی از طرف اروپایی‌ها مشاهده نشده، ادامه داد: «گام پنجم را باید محکم‌تر برداریم تا در این خصوص جبران مافات شود.» رئیس پیشین مرکز توسعه سازمان انرژی اتمی ایران اضافه کرد: «گام پنجم سوادری چون توقف اجرای پادمان یا کنار گذاشتن برخی محدودیت‌های فنی پذیرفته‌شده را می‌تواند شامل شود.»

آبنیکی ادامه داد: «غنی‌سازی ۲۰ درصدی با توجه به نیاز استراتژیک کشور به آن، جدیت در طراحی و ساخت پیشران‌های هسته‌ای، نصب سانتریفیوژهای جدید، تولید ماشین‌های سانتریفیوژ نسل‌های بالا در تیراژ صنعتی و... اقدامات مهمی است که می‌تواند در گام پنجم آنها را مدنظر قرار داد.»

وی خاطر نشان کرد: «با عنایت به وضع کنونی ایران در محیط بین‌الملل مقتضی است گام بعدی ما گام جدی و موثری باشد و پیام مناسبی را به طرف غربی بدهد. پیامی که حکایت از آن دارد که ایران در راهی که آغازش کرده، جدی است و از احقاق حقوق خود کوتاه نمی‌آید.»

این کارشناس مسائل هسته‌ای با بیان آنکه نوع مواجهه اروپایی‌ها با چهار گام قبلی ایران و جدی گرفتن آنها و تن ندادن به تعهداتشان به‌واسطه هیچ‌یک از این گام‌ها توضیح داد: «باید گام‌های ما قوی‌تر و جدی‌تر و موثرتر باشد تا طرف‌های اروپایی هم متوجه شوند اگر نخواهند به تعهداتی که در برجام داده‌اند، عمل کنند و همچنان بخواهند به نقض تعهدات و عدم پایبندی به آنها رو بیاورند، تبعات جدی برای

۹ گفت‌وگو

امیرعلی ابوالفتح، کارشناس مسائل بین‌الملل:

ایران با کاهش تعهدات هسته‌ای و افزایش توانمندی‌های دفاعی توازن را به نفع خود رقم می‌زند

فشار بر ایران می‌تواند توازن قوا را در خاورمیانه به‌گونه‌ای تغییر دهد که ایالات متحده متضرر شود. به هر حال همه می‌دانند هم‌پیمانی ایران و روسیه، چه اتحادیه شوروی و چه روسیه، جزء خطوط قرمز ایالات متحده بوده و همیشه پرهیز کرده و تلاش داشته این اتفاق رخ ندهد، اما اگر آمریکایی‌ها بیش از اندازه بخواهند فشار بیاورند، یا فشار اقتصادی از طریق تحریم یا اتفاقاتی که در آبان ماه رخ داد و حمایت از روند براندازی در کشور، می‌تواند هم ایران را بیش از پیش به چین و روسیه نزدیک کند و هم آسیب‌پذیری ایران را کاهش دهد و هم میزان اثرگذاری ایالات متحده بر ایران و خاورمیانه را کمتر کند.»

ابوالفتح تصریح کرد: «تصمیم ترامپ برای خروج از برجام توازن وحشت بین ایران و آمریکا را برهم زد؛ توازنی که در نهایت منجر به شکل‌گیری برجام شد و پیش از رسیدن به توافق برجام، آمریکایی‌ها نگران دستیابی ایران به سلاح اتمی یا قرار گرفتن ایران در آستانه ساخت سلاح اتمی بودند و ایران نیز نگران فروپاشی اقتصادی بود. در نهایت دو طرف در یک مقطع زمانی مشخص تصمیم گرفتند ادامه مسیر پیشین خودداری کنند و به یک توازنی برسند.»

وی افزود: «آمریکا در برجام خارج شد و توازن را به نفع خود و به‌ضرر ایران تغییر داد. با این وصف به‌نظر می‌رسد تا زمانی که این توازن شکل‌نگیرد رسیدن به توافق جدید یا تعامل جدید امکان‌پذیر نخواهد بود. این توازن می‌تواند در حوزه هسته‌ای باشد و با گسترش تقویت برنامه‌های هسته‌ای ایران رقم بخورد، می‌تواند در حوزه دفاعی با تقویت توانمندی‌های دفاعی همانند مسائل موشکی یا بازگاری چنین رزمایشی باشد و...»

این کارشناس مسائل بین‌الملل در ادامه عنوان کرد: «اینها دست ایران را بر می‌کند تا به توازن با ایالات متحده برسد. تا زمانی که توازن برقرار نشود نه آمریکایی‌ها حاضرند از موضع خود کوتاه بیایند-چون تصور می‌کنند ایران تحت‌فشار است و هیچ دلیلی نمی‌بینند به ایران امتیاز دهند- و نه ایرانی‌ها حاضرند با آمریکایی‌ها به توافق برسند-چون تصور می‌کنند زیر فشار هستند و مجبورند امتیاز بدهند- برای اینکه وضعیت بازی به برد برد برسد، ایران و آمریکا باید دوباره در توازن وحشت قرار گیرند.»

این کارشناس مسائل آمریکا با اشاره به پیام احتمالی این رزمایش اضافه کرد: «بسیار این رزمایش آن خواهد بود که دنیا صرفاً یک‌تاری آمریکا را تحمل نمی‌کند و این‌گونه نیست که ایالات متحده فشار بر همه کشورها وارد کرده و کشورهای الزام‌تبعیت و تمکین کنند.»

وی افزود: «ائتلاف‌های جدیدی در حال شکل‌گیری است که به‌واسطه آنها ایران در انزوای قرار نمی‌گیرد. این مانور در سخت‌ترین فشارهای سیاسی، اقتصادی و امنیتی آمریکا به ایران انجام شده و تصور بر این بود که فشارهای حداکثری در نهایت ایران را به انزوا بکشاند که این انزوا با تغییر رفتار ایران را حاصل کند یا فروپاشی نظام را رقم بزند.»

ابوالفتح یادآور شد: «به‌رغم تمام این فشارها نه‌تنها ایران منزوی نشده بلکه رزمایشی را با دو کشور عضو دائم شورای امنیت برگزار کرده، دو کشوری که در عرصه نظامی بسیار قدرتمند هستند و می‌توانند کمک‌کننده باشند و این پیام را بدهند که ایران الزماً آن‌طور که آمریکایی‌ها می‌خواهند منزوی نمی‌شود و پیام سوم می‌تواند این باشد که آمریکایی‌ها هرچه فشار را بر ایران بیشتر کنند احتمال تقویت روابط گسترده ایران با روسیه و چین می‌تواند افزایش یابد و چه‌بسا ایران در نهایت به‌عنوان متحد راهبردی روسیه و چین قلمداد شود.»

این کارشناس مسائل سیاسی گفت: «این هشدار است که در داخل آمریکا برخی جریان‌های سیاسی و نخبگان و اندیشکده‌ها مطرح می‌کنند که فشار بیش از اندازه ترامپ بر ایران می‌تواند در نهایت ایران را براساس آن گونه که آنها عنوان می‌کنند، به سمت روسیه و چین سوق دهد.»

وی ادامه داد: «رزمایش اخیر این هشدار را می‌دهد که اقدام آمریکایی‌ها برای

بنابراین طیفی از اقدامات مدنظر قرار خواهد گرفت.»

این کارشناس مسائل سیاست خارجی گفت: «درخصوص کیفیت گام پنجم یک عده معتقدند ما باید جهش چشمگیری را در اقدامات خود داشته باشیم. برخی دیگر معتقدند باید با احتیاط برخورد کنیم؛ با این حال به‌نظر می‌رسد تلفیقی از این دو می‌تواند اتفاق بیفتد. احتمالاً بالانسی بین این دو دیدگاه شکل خواهد گرفت، چرا که در روند هفت، هشت‌ماهه نشان داده شده این تعادل و توازن تا حدودی حفظ شده است.»

وی با اشاره به رزمایش اخیر ایران، چین و روسیه درخصوص تأثیر آن در مناسبات بین‌المللی ایران گفت: «به هر حال ایران با دو کشور روسیه و چین مناسبات گسترده‌ای دارد. با چینی‌ها تمرکز بر مسائل تجاری و مالی دارد و با روسیه بیشتر تمرکز بر مسائل سیاسی و امنیتی است. خیلی ارتباطی هم به مانور پیدا نمی‌کند، یعنی نمی‌توان گفت مانور مبتکران فرآیند بوده است. این هم دیدگاهی هم‌منظری ایران با روسیه و چین از سال‌ها پیش از مذاکرات برجام شروع شده، به‌تدریج گسترش یافته و عمیق‌تر شده است. این رزمایش هم نشان‌دهنده نوعی از همکاری در سطوح جدید است.»

ابوالفتح ادامه داد: «جمهوری اسلامی بعد از انقلاب عموماً از این پرهیز می‌کرد که رزمایش‌هایی را برگزار کند که در این سطح و در حوزه دریایی باشد، چرا که به هر حال هم محدودیت‌های تکنولوژیکی و فنی وجود داشت و هم محدودیت‌های سیاسی. ولی در سال‌های اخیر این محدودیت‌ها کاهش یافته است و ایران در عرصه دریا حرفی برای گفتن دارد.»

امیرعلی ابوالفتح، کارشناس مسائل بین‌الملل در گفت‌وگو با «فرهنگستان» ضمن اشاره به در پیش بودن گام پنجم کاهش تعهدات هسته‌ای ایران درخصوص نوع کنش مطلوب در این ارتباط اظهار داشت: «به‌نظر می‌رسد روند کنونی خیلی متفاوت با سه، چهار گام قبلی نیست. ما از روز اولی که این مسیر آغاز شد با یک شیب منطقی در حال تقویت توان هسته‌ای خود هم به شکل کمی و هم به شکل کیفی هستیم.»

وی افزود: «ما هم از نظر میزان سانتریفیوژها و هم به جهت میزان ذخایر اورانیوم یا درصد ذخایر، تغییراتی را در تعهدات مان اعمال کردیم و هم سانتریفیوژهای نسل جدید به کار گرفتیم و وارد حوزه‌های جدیدتری شدیم که قبلاً کمتر مورد توجه بود.»

ابوالفتح با بیان آنکه گام پنجم خیلی متفاوت از گام‌های قبلی نیست درخصوص احتمال تأثیر حوادث آبان‌ماه در ادامه مسیر کنونی ادامه داد: «من تصور نمی‌کنم برداشتن گام پنجم تحت‌تأثیر حوادث آبان ماه قرار گیرد.»

این کارشناس مسائل سیاسی یادآور شد: «مسئولان سازمان انرژی اتمی چند روز پیش این موضوع را مطرح کردند که ایران محدودیت‌ها را پشت‌سر گذاشته و بحث کنونی آن است که در فرآیندهای پیش‌رو قدری سرعت عمل به خرج داده شود. این حرف به این معنی است که همان محدودیتی که در برجام داشتیم طی گام‌های اول تا چهارم برداشته شده است، یعنی هم تعداد سانتریفیوژها را افزایش دادیم و هم سانتریفیوژهایی که به کارگیری شان ممنوع بوده، استفاده شده و هم سقف درصد غنی‌سازی و میزان انباشت آب سنگین را پشت‌سر گذاشتیم و...»

وی اضافه کرد: «الان محدودیتی وجود ندارد که بخواهیم در گام پنجم این محدودیت را برداریم اما در مورد سرعت به‌نظر می‌رسد ایران در گام پنجم به روند تولید اورانیوم غنی‌شده سرعت دهد و شاید درصد اورانیوم غنی‌شده هم افزایش دهد. بنابراین در گام پنجم با سرعت بخشیدن مواجه هستیم، نه با کنار گذاشتن محدودیت‌ها.» ابوالفتح خاطر نشان کرد: «مسئولان و دست‌اندرکاران امر در تلاشند هم برجام حفظ شود یعنی از اقدام ارادی علیه برجام خودداری شود که ایران بلافاصله مسبب نابودی برجام شناخته نشود و هم به‌گونه‌ای رفتار نشود که این تصویر ایجاد شود که ایران چیزی در دست ندارد و صرفاً بلوف زده است.»